

Bombardeig a la «Quota 424 est de les Figueres», de la Pobla de Claramunt (21-1-1939).

ELS SOLDATS DE LA POBLA DE CLARAMUNT MORTS I DESAPAREGUTS DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

ISIDRE SURROCA I LLUCIÀ

S'han complert 75 anys de quan, l'1 d'abril de 1939, des de Burgos, el general Franco anunciava que la Guerra Civil espanyola s'havia acabat. Va ser un dels episodis més tristos de la nostra història, que, malauradament, els vencedors van prolongar per castigar els vençuts. Una de les disposicions que va prioritzar el nou règim del *Movimiento* va ser la d'homenatjar tots els soldats que van morir al front amb l'Ejército Nacional. A totes les localitats de l'Estat se celebraven actes d'enaltiment als seus caiguts i de passada recordaven a tothom els assassinats que hi havia hagut a la rereguarda republicana; tot això, sense que hi hagués cap mena de consideració als soldats republicans caiguts i silenciament les execucions que també hi va haver a la rereguarda de la zona nacional.

En un dels darrers estudis on s'ha publicat un recompte general de morts a la Guerra Civil a Catalunya, tot plegat es quantifica en un mínim de 38.500 soldats republicans i 2.900 de nacionals, mentre que les víctimes de la repressió republicana a la rereguarda del 1936 al 1939, serien unes 8.500; i la repressió franquista entre 1938 i 1953, d'unes 4.000 víctimes. Si a totes aquestes dades hi afegim les víctimes dels bombardejos, camps de concentració i camps de refugiats a l'exili, el cost humà oscil·la entre 130.000 i 150.000 persones que van desaparèixer de Catalunya sobre una població de gairebé tres milions d'habitants segons el cens de 1936.¹

1. Cattini, Giovanni C., «El cost humà de la guerra civil», a Solé i Sabaté, Josep M. i Villarroya, Joan (directors), *Breu història de la guerra civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2005, p. 839 i 840.

A la Poble de Claramunt, d'un cens de 1105 habitants abans del conflicte, unes 180 persones van ser mobilitzades per anar a la guerra. El seu destí va trasbalsar la vida de les famílies, i sobretot les dels dinou soldats que fins ara sabem que van morir o desaparèixer al front.

Resseguir la trajectòria d'aquestes víctimes ens ha servit per conèixer altres fets de la guerra, i de quina manera van afectar als soldats: des de la incorporació immediata de milicians i milicianes al front fins a la mobilització obligatòria per reorganitzar l'Exèrcit Republicà, passant per represàlies sobre els familiars dels emboscats, soldats atrapats en els camps de concentració, batallons disciplinaris i camps de refugiats a l'exili. Són històries que van sovintejar pertot arreu, i que van deixar moltes famílies trencades.

També hem consultat documents i noves publicacions que ens han permès donar una nova dimensió a l'estada del general Juan Hernández Saravia a la Poble de Claramunt. Un fet que cal conèixer amb profunditat, perquè des de l'inici de la batalla de l'Ebre, el juliol de 1938, les ordres estratègiques dels combats es planejaven des de l'edifici de l'Hotel Robert, lloc on es va establir el Quarter General del GERO (Grupo de Ejércitos de la Región Oriental), i des de l'antic Casino, on hi havia la Comandància General d'Artilleria. La Poble, doncs, es va convertir en el centre neuràlgic de totes les operacions militars a Catalunya, en un emplaçament que, si hagués estat descobert per l'exèrcit franquista, hauria significat un bombardeig ininterromput sobre el municipi.

Milicians poblatans del PSUC al front d'Osca, amb la bandera del Batallón Espartaco de la columna Carlos Marx (agost o setembre de 1936) (fotografia d'autor desconegut, cedida per la família Valls Balsells.)

MILICIANES AL FRONT D'ARAGÓ

Després del 19 de juliol de 1936, amb una victòria ràpida sobre els militars rebels de Barcelona, l'assalt a les casernes militars per part de les organitzacions obreres lleials a la República va ser immediat, per tal d'apropriar-se de les armes i establir-hi els seus centres de reclutament. Això va facilitar que els sectors populars més radicals quedessin armats, i allò que primer va ser una resposta espontània contra els militars rebels, de seguida va esdevenir una revolució sense precedents, amb nombrosos assassinats a la rereguarda.² L'Exèrcit Republicà va quedar considerablement reduït d'efectius militars, i aquest buit va ser ocupat per milicians voluntaris, molt entusiastes, però poc eficients des d'un punt de vista militar.

A la Pobla de Claramunt, dins d'un ambient fervorós i responent a les crides de les organitzacions obreres i sindicals —principalment el POUM, PSUC i CNT-FAI—, van allistar-se voluntàriament entre els mesos d'agost i setembre els joves Josep Alió, Eugeni Casanovas, Millan Escudé, Pere Escudé, Isidre Grimau, Eduard Lloret, Alfons Marcual, Albert Valiente, Paulí Valiente, Sebastià Valero, Antoni Torras, Vicenç Villanueva, Eugeni

Bartrolí i Antoni Sendra;³ així com les milicianes Pepeta Muray, Filomena Martínez i la mestra del poble, Natividad Yarza.⁴ Tots ells es van anar afegint a les columnes que sortien des de la caserna de Pedralbes, aleshores anomenada Bakunin, cap al front d'Osca. Ho van fer amb el convenciment que tot allò seria una victòria ràpida, com havia succeït feia pocs dies a Barcelona. Però la resistència dels militars rebels va deixar estabilitzat tot el front d'Aragó, i això va comportar que la Generalitat i altres organitzacions haguessin de promoure campanyes d'ajut als combatents.

El Comitè Central de Milícies Antifeixistes, mitjançant un decret de la Generalitat, va establir un subsidi de 10 pessetes diàries als familiars dels milicians que lluitaven al front;⁵ i des d'aquesta organització també es van promoure altres iniciatives per obtenir ajudes. El Comitè Antifeixista de la Pobla va lliurar 452'65 pessetes a favor de les víctimes del front; tres tones de queviures, adreçades a l'estació de Vicién, al front d'Osca; i una altra partida d'aliments, semblant a l'anterior, destinada a l'Hospital General de Catalunya.⁶ Per part de l'Ajuntament, es va fer un donatiu de 150 pessetes.⁷

Els primers mesos de guerra només hi va haver una baixa d'importància entre els milicians locals: el 20 de setembre, Pere Escudé va ser ferit greument en combat a les rodalies de Tierz, va

2. El nombre de persones assassinades dins del terme municipal de la Pobla de Claramunt va ser de vint-i-una. Vegeu: *La Causa General. La dominación roja en España*, Madrid: Ministerio de Justicia, 1943; Antoni Jorba i Soler, *Agonia d'una ciutat*, Igualada, 1982; J. M. Solé i Sabaté i J. Villarroya i Font, *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*, vol. II, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990; Miquel Térmens i Graells, *Revolució i guerra civil a Igualada 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991; Josep Riba i Gabarró, «Guerra i postguerra a la Pobla de Claramunt (1936-1946)», *Miscellanea Aqualatensis*, 10, 2002; i Antoni Dalmau i Ribalta, «Els igualadins morts a la rereguarda», *Revista d'Igualada*, 39, desembre de 2011.

L'únic poblatà víctima de la repressió a la rereguarda va ser Joan Pons Miquel, que era mosso de la masia de Can Macià d'Òdena i que va ser assassinat a la mateixa finca el 22-8-1936. En l'ocupació militar de l'Exèrcit Nacional a la Pobla el 22-1-1939, va morir el soldat nacional José Santos González.

3. No es coneix cap cas en què components del Comitè Antifeixista de la Pobla de Claramunt haguessin facilitat salconduïts a persones de dretes per incorporar-se a la Zona Nacional (J. Riba, «*Guerra i postguerra a la Pobla de Claramunt...*», cit., p. 384).

4. Natividad Yarza va ser la primera alcaldessa de Catalunya elegida per sufragi universal, al poble de Bellprat (vegeu els diversos articles i treballs publicats a *Sàpiens*, 57, juliol de 2007; *La Veu de l'Anoia*, 16-11-2007; i la *Revista d'Igualada*, 30 i 43, abril de 2009 i abril de 2013).

5. Per cobrar els subsidis dels milicians, els familiars anaven a les seus de cada organització política i sindical que hi havia a Barcelona. El PSUC, a l'Hotel Colon; el POUM, a la plaça del Teatre, etc.

6. Balanç econòmic del Comitè Antifeixista de la Pobla de Claramunt. Document conservat per l'autor.

7. *La Vanguardia*, 27-8-1936, p. 6.

ser traslladat a l'hospital de Barbastre i posteriorment a l'Hospital General de Catalunya. Sebastià Valero i Josep Alió també van deixar el front per una malaltia.

El mes d'octubre, un decret del govern de la República, establia la reorganització de l'exèrcit, amb la militarització de les milícies. Les milicianes van ser obligades a abandonar el front.

UN INTENT FRUSTRAT D'EVASIÓ A FRANÇA

Tot i que, de les primeres lleves mobilitzades, a la Pobla no es va denunciar cap cas de desertió, Esteve Robert Vilamasana, en veure que aviat seria cridat a files, va decidir no anar a la guerra, i quedar-se a França, o entrar a Espanya per la zona nacional.⁸ La seva fugida, poc afortunada, es va produir el mes de maig de 1937, quan es va desplaçar a Girona per trobar-se amb Josep Pagès Gurt, un magatzemista de vi del Pla de Ter, propietari d'un camió amb el qual, de tant en tant, acompanyat del seu fill de 15 anys, Pere Pagès Pont, es dedicaven a portar gent a prop de la frontera per evadir-se. En aquell viatge, el noi va ser qui s'encarregava de cobrar les 1650 pessetes a cadascun dels set passatgers per anar fins a Tortellà, un poblet a 15 quilòmetres de la frontera, entre Olot i Besalú. Quan tot just arribaven al final del trajecte i baixaven del vehicle per emprendre el darrer tram a peu cap a França, van ser detinguts pels carrabiners de la zona i traslladats a la presó del Preventori Judicial de Girona.⁹

Mentre Robert continuava reclòs amb els altres acompanyants d'aquell fatídic viatge, van ser acusats de contrabandistes per evasió de capitals, i per respondre d'aquella denúncia, el dia 13

8. Esteve Robert, nat a Igualada el 27-6-1914, era fill de Rosa i Josep, propietari de l'Hotel Robert de la Pobla de Claramunt, edifici inaugurat l'any 1935.

9. *La Vanguardia*, 4-7-1937, p. 6, i informació facilitada per Pere Pagès Pont.

d'agost va ser portats a declarar a la Delegación de Hacienda. Tot fa pensar que, quan van ser detinguts a prop de la frontera, tothom portava una important quantitat de diners, necessaris per subsistir en un altre país, i probablement aquesta va ser la causa de l'acusació. Sigui com sigui, el captiveri de Robert a terres gironines va continuar fins al dia 29 de novembre, quan va ser traslladat a la presó del castell de Cardona,¹⁰ on ben aviat va comprovar el perill que suposava estar reclòs en aquell centre, quan en tres setmanes, tres presoners, soldats nacionals, van ser executats.¹¹

Els primers dies del mes de juny de 1938, arribava a Cardona un grup d'agents del SIM procedents d'Igualada, que, sota les ordres d'un comandant anomenat Calvo, van establir-se als xalets de la Unión Española de Explosivos; Ricard Puig, fill d'un comandant d'Ordre Públic, era un altre dels agents, que anava acompanyat de la seva esposa, Maria Lluïsa, que havia fet d'infermera, i durant uns anys havien viscut a la Manresana; també integrava la comitiva una mecanògrafa, anomenada Amàlia.¹² Tot aquest seguici feia preveure que, en un lloc ben a prop, com va ser al poble de Clariana de Cardener, entre juny i agost s'hi fortificà el camp del Batalló Disciplinari núm. 5. Un centre de reclusió a treballs forçats dirigit únicament i exclusivament per militars; tanmateix, la presència d'aquests membres del SIM fa pensar que hi havia un control extern sobre el camp i la presó del castell.

10. Arxiu Històric de Girona: fons del Centre Penitenciari de Girona. Capsa 234 / Expedient personal.

11. Centro Documental de la Memoria Histórica (Salamanca, CDMH), Causa General de Cardona, lligall 1589, exp. 1, doc. 79. Miguel Lapieza Campos, veí d'Uncastillo (Saragossa); Marcos Frago Navazquez, veí de Magallón (Saragossa); i Lucinio Izquierdo Lillagrasa, veí d'Olba (Terol): «*Todos ellos, soldados del Ejército Nacional, prisioneros de los rojos, fueron asesinados en el Castillo de Cardona (Barcelona) en 16 de Marzo de 1938, 29 de los propios mes y año y 7 de Abril respectivamente*».

12. CDMH, Causa General de Cardona. Lligall 1589. Exp. 1, doc. 47.

Es desconeix de quina manera Robert es va trobar atrapat en aquest camp, on l'objectiu era sobreviure als maltractaments, l'esgotament, la gana i les malalties. Aquell mateix estiu, la mort de vuit presos en un mes va motivar l'obertura d'un expedient al Tribunal Militar Permanente ordenat pel cap de l'Exèrcit de l'Est, el tinent coronel Perea. El comandant i el comissari del batalló van ser rellevats dels seus càrrecs perquè van justificar que els presos morts havien intentat evadir-se, quan en realitat havien estat maltractats i assassinats.¹³

Al Batalló Disciplinari núm. 5, a diferència dels camps de treball del SIM, era permesa la correspondència i la visita dels familiars dels interns cada quinze dies. Davant de les adversitats, entre el mes de novembre i desembre, Robert va poder contactar amb la seva família i els va explicar que es trobava en una situació desesperada. Ràpidament, el seu pare, Josep, i la germana d'aquest, Engràcia, es van desplaçar a Capellades al domicili de Milagros Rojas, esposa del general Juan Hernández Saravia, implorant perquè el seu marit intercedís davant la direcció del Batalló Disciplinari per poder treure l'Esteve d'aquell lloc infernal.¹⁴ Pel que sembla, la petició es va retardar, o no va tenir l'efecte esperat, i van continuar els treballs forçats fins als darrers dies de la guerra. Així, el 6 de gener de 1939, a conseqüència del ràpid avanç de les tropes franquistes, es desmantellava el camp de Clariana, i amb camió es traslladaven els presos al castell de Ribelles. A uns deu quilòmetres d'aquest lloc, van ser maltractats durant deu dies: els feien excavar trinxeres a pic i pala fins a l'extenuació, i al vespre tornaven als soterranis del castell per menjar l'únic àpat en

El general Juan Hernández Saravia

vint-i-quatre hores.¹⁵ El dia 17 a la nit, la comitiva de presoners marxava en direcció cap a Calaf i, després de caminar uns 20 quilòmetres es van aturar al poblet de Vicfred, on durant dos dies els vigilants els van obligar a excavar trinxeres fins que els van fer marxar de pressa i corrents perquè s'apropava el front. Dos d'aquells presos no podien seguir aquell pas tan ràpid i els van matar allà mateix.¹⁶ Desesperat pel cansament i el sofriment, entre el 19 i 20 de gener de 1939, Robert va decidir fugir de la comitiva que es dirigia cap a Castellfollit de Riubregós i amagar-se.¹⁷ Al cap d'uns quants dies, a través dels boscos, va tornar a casa seva pel camí dels Masets cap als Vivencs, i va arribar a la Pobla quan ja hi havien entrat les tropes nacionals.¹⁸

13. Francesc Badia, *Els camps de treball a Catalunya durant la guerra civil (1936-1939)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, p. 294 i 297.

14. Informació facilitada per Magí Palà Robert, recollit de la seva mare, Engràcia.

15. Uns anys més tard, quan l'Esteve Robert i la seva esposa Pepita Martorell anaven amb cotxe a Andorra per la carretera de Ponts, quan passaven pel costat del castell de Ribelles ell recordava als acompanyants de viatge com va sobreviure als maltractaments i vexacions d'aquell lloc.

16. F. Badia, *Els camps de treball...*, cit., p. 337; www.solsonesmemòria.cat/el-batalló-disciplinari-num-5; i Ricard M. Sans, *Montserrat 1936-1939. Episodis viscuts*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

17. No se sap en quines circumstàncies va evadir-se del grup, però coneixem la data perquè l'any 1940, des del *Centro de Reclutamiento, Movilización y Reserva de Barcelona nº 22*, obligaven al *Personal procedente de la Zona Roja* a omplir unes fitxes classificatòries on es diu que va estar en un Batalló Disciplinari fins al dia 19-1-1939.

18. Informació facilitada per Josep Robert Martorell.

ELS DIPÒSITS D'ARMES DEL POUM A L'ANOIA

Els Fets de Maig de 1937 van permetre apartar del poder la CNT-FAI, i eliminar políticament el POUM, que defensava postulats contraris a les altres forces polítiques, sobretot dels comunistes del PSUC i PC. El mes de juny, amb una ordre del govern de la República, quedava dissolt el POUM, amb l'argument que eren contrarevolucionaris i feixistes. Un cop desarticulada la seva estructura, els seus representats van ser expulsats de tots els càrrecs que ocupaven als ajuntaments i sindicats, i els principals dirigents, com va ser el cas d'Andreu Nin, perseguits per tot el territori. La campanya difamatòria es va estendre als diaris, als centres d'instrucció militar i al front.

L'únic bastió que quedava d'aquesta formació política era la 29ª Divisió, antiga Divisió Lenin, plena de milicians i comandaments del POUM, que des que va començar la guerra estaven establerts a la part nord del front d'Aragó, entre els voltants d'Osca i els Pirineus. Tothom estava convençut que la divisió seria desmantellada i, abans que fossin desarmats, un grup de soldats anoiencs va decidir apropiarse d'armament i explosius per traslladar-lo a la rodalia d'Igualada. El transport es va fer amb un camió que probablement feia dies que tenia prevista Igualada com a destinació, de manera que es va aprofitar el viatge per amagar-hi l'armament en dos dipòsits d'uralita. Josep Robert Pujadó, de Vilanova del Camí, i Fermí Torras Gibert, de la Pobla de Claramunt, anaven en l'expedició.¹⁹ Abans d'arribar a Igualada, es va

19. Tolosa de Llenguadoc, 14-8-2010. Carta d'Alfons Marcual Bisbal, milicià del POUM, que aquells dies, per por a represàlies, va abandonar la 29 Divisió amb permís per anar a casa seva a la Pobla de Claramunt. Els dirigents d'Igualada li van aconsellar que no tornés al front fins que van mobilitzar la seva lleva. Josep Robert Pujadó i la seva muller, Conxita Poch Pradell, es van exiliar a França i van mantenir trobades amb l'Alfons Marcual a Tolosa. El matrimoni Robert, al cap d'uns quants anys, va tornar cap a Igualada.

aturar a la masia de Can Blasi, al terme de Jorba, i en un camp de ametllers on hi havia un pou d'uns dos metres d'amplada hi van amagar un dels dipòsits d'armes; l'altre el van portar a la vinya del Pla dels Oms, propietat del pare de Josep Robert, al terme de Vilanova del Camí.²⁰

El material que es va repartir entre els dos dipòsits va ser: 1 metralladora Colt, 2 fusells metralladores, 78 fusells Màuser i Remington americans, 14 sabres i un estoc, 96 bombes de pinya i 31.550 cartutxos de fusell. Tot un arsenal d'armament per defensar-se de possibles accions repressives, que sortosament no van haver de fer servir.²¹

FAMILIARS DELS EMBOSCATS EMPRESONATS (MANRESA, CARDONA, LA SEU D'URGELL I CERVERA)

No tots els cridats a files s'incorporaven a l'exèrcit. Els que s'amagaven a casa seva, o al bosc, se'ls anomenava emboscats. A Igualada, aquesta conducta comportava tota mena de crítiques, sobretot les dels familiars dels soldats que estaven combatent. Per això, es va començar a contrarestar el mes de juliol de 1937 quan, entre altres mesures dissuasòries, a la Rambla s'hi va penjar un cartell de grans dimensions denunciant el nom i domicili dels desertors.²² Més endavant, el govern de la

20. Al costat de la masia de Can Blasi, actualment s'hi troben els col·legis de Montclar i Mestral. La vinya del Robert, del Pla dels Oms, a Vilanova del Camí, no existeix perquè a la dècada dels anys setanta s'hi van construir les naus industrials del Grup Verdés – Tecnoceràmica. Informació facilitada per Josep Abadal Salvadó, que era fill de cal Pa i Nous de les cases de Rigat.

21. Tribunal Militar Territorial Tercero, Archivo del Gobierno Militar de Barcelona. Causa contra Ramon Claret Gual, Benet Ribas Sala i Antoni Robert Montserrat. El 13-6-1940, Claret declarava a les autoritats militars el lloc on es trobaven els dipòsits d'armes. Josep Robert li havia explicat uns mesos més tard on havien amagat el material. L'endemà, la Guàrdia Civil es presentava al lloc dels dipòsits i inventariava tot l'armament i els explosius.

22. Arxiu Comarcal de l'Anoia. Arxiu Fotogràfic Municipal (ACAN-AFMI), fitxa 440.

República també va promulgar diversos decrets per dissuadir els mobilitzats i, així, el mes d'abril de 1938, des de l'Ajuntament d'Igualada, per mitjà del Comitè Local del Front Popular, es demanava a tots els alcaldes de la comarca la denúncia dels emboscats que hi havia a cada municipi.²³

El dissabte 16 d'abril, es va presentar a la Poble de Claramunt un grup de guàrdies d'assalt per fer diversos escorcolls als domicilis dels homes que no s'havien presentat a files. Si no el trobaven a casa, se n'emportaven un familiar cap a l'ajuntament per fer una declaració sobre l'emboscats i, si no n'obtenien cap informació, quedaven detinguts. Tomàs Vidal, Antoni Llucià i Joan Brugués van ser empresonats a les aules del pis superior de les escoles fins al dilluns següent. Aquell mateix dia, l'únic emboscats detingut va ser Amadeu Sabaté, que casualment va ser descobert al cafè del poble i traslladat a la presó del castell de Montjuïc.²⁴ El dilluns dia 18, van continuar les detencions i el darrer escorcoll es va fer a última hora de la tarda a l'habitatge de la fàbrica paperera de Miquel i Costas de cal Tort. Mentre Eugeni Marcual era interrogat i detingut, els altres guàrdies van aprofitar la visita per requisar-hi unes quantes caixes de paper de fumar.

Al voltant de les 10 del vespre, davant de l'ajuntament, alguns familiars i amics observaven com els detinguts pujaven a l'òmnibus. Tothom tenia la mirada confusa i atribolada. Mentrestant, una dotzena de guàrdies d'assalt també va pujar al vehicle, que va marxar en direcció a Igualada. Ningú no sabia on els portaven, i en passar pel pont de la Boixera tothom va recordar-se dels 18 igualadins assassinats al costat del cementiri el 17 de setembre de 1936. Els mals presagis, doncs, van apoderar-se de la ment de tots els detinguts: Flora Gelabert,

23. *Full del Oficial del Consell Municipal d'Igualada*, n.ºs. 188, 189, 191 i 196-197.

24. CDMH, Causa General. La Poble de Claramunt. Caixa 1592, doc. 78. De la presó del castell de Montjuïc, Amadeu va ser conduït a un Batalló Disciplinari d'on va evadir-se; després es va amagar fins al final de la guerra.

Magdalena Soterias, Josefa Ferrer, Rosa Valls, Maria Gabarró, Llorença Naval, Antònia Estrada, Cinta Morist, Tomàs Vidal, Eugeni Marcual, Joan Brugués, Lluís Ferrer, Antoni Llucià, Isidre Pascual, Francesc Aguilera, Josep Marí i Josep Llopart, mentre el conductor seguia cap al Pla de la Masia i continuava per la carretera d'Òdena en direcció a Manresa. Quan faltava poc per arribar a la capital del Bages, es va aturar el vehicle en una zona una mica boscosa i van fer baixar els detinguts per «fer un descans». Tothom va sortir atemorit, enmig d'un silenci absolut, perquè pensaven que serien executats, però els guàrdies només van fer la repartidora de les caixes de paper de fumar que havien requisat. Tothom va tornar a pujar a l'autobús per continuar fins a la plaça de la Seu de Manresa. A la part del darrere de l'edifici dels jutjats, les dues plantes estaven habilitades com a presó del Preventori Judicial, lloc on van quedar detinguts els poblatans, excepte Josep Llopart, que va ser ingressat d'urgència a l'hospital a causa d'un atac de apendicitis.

A l'entrada de la presó, Lluís Ferrer va conèixer un dels vigilants, antic amic d'infància, i per mitjà d'aquest i de la família Rosich de Manresa,²⁵ van telefonar ràpidament a la Poble per informar que estaven sans i estalvis. Les tres setmanes que va durar la reclusió van servir perquè, d'una banda, el president del Centre Republicà de la Poble, Antoni Gras, amb l'ajut d'un metge de la Clínica Boreal d'Igualada;²⁶ i d'altra banda, l'alcalde que hi va haver a Manresa els primers mesos de la guerra, Francesc Marcet,²⁷ intercedissin davant les autoritats perquè fossin alliberats. Mentre estaven reclosos, havien mobilitzat la lleva de Josep Marí, i el dia 30 se'l

25. Cal Rosich és una casa del barri de les Figueres. Els seus propietaris residien a Manresa i estiuaven llargues temporades a la Poble.

26. Informació facilitada per Flora Gelabert el dia 20-9-2003.

27. Lluís Marcet Artigas va exercir d'alcalde de Manresa des de desembre de 1932 fins als Fets d'Octubre de 1934, en què va ser empresonat. Després de les eleccions del febrer de 1936, va ser restituit en el càrrec fins a l'octubre de 1936. La seva mare, Margarida Artigas, era filla de cal Benet de la Poble de Claramunt.

van emportar a files. Els altres van ser alliberats el dia 7 de maig.²⁸

Al cap d'uns quants dies, alguns dels emboscats es van presentar al centre de reclutament, emparant-se en un decret del govern de la República que indultava els emboscats si en el termini d'una setmana es presentaven a files. D'altres van preferir continuar amagats i, com a mesura de pressió, el comitè de la fàbrica de cal Vich va acomiadar les dones i les germanes dels emboscats. Així i tot, tampoc no es van presentar, i el mes de juliol els familiars van tornar a ser detinguts: Tomàs Vidal, Antoni Lluçà i Joan Brugués van ingressar a la presó de Cardona, on van ser interrogats pels agents del SIM.²⁹ El dia 2 d'agost, van continuar les declaracions al jutjat de Solsona, i aquell mateix dia van ser empresonats a la Seu d'Urgell. Mentrestant, el govern de la República decretava una nova amnistia per als qui es presentessin abans del 16 de setembre, una mesura que va fer que els primers dies de setembre fossin alliberats Vidal i Lluçà, perquè els seus fills s'havien acollit al decret.³⁰

El fill de Joan Brugués continuava amagat, i aleshores, des de la Seu d'Urgell, per mitjà del Jutjat d'Instrucció d'Igualada, li van obrir diligències prèvies per «Desafecció contra el Règim». El 7 d'octubre va ser traslladat a la presó del Preventori Judicial de Cervera, i després de declarar, el jutge de Cervera va decretar la seva llibertat al cap de tres dies. Així i tot, Brugués es va haver de presentar al Jutjat d'Igualada, des d'on es va demanar un informe a l'ajuntament de la Pobla sobre la seva probable desafecció, fet que va ser desmentit per l'alcalde accidental de la Pobla, Josep Romeu.³¹

28. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), fons Generalitat Republicana. Preventori Judicial de Manresa. Lligall 73/1, docs. 311, 324, 332.

29. CDMH, Causa General. Pobla de Claramunt. Caixa 1592, docs. 68, 69 i 79.

30. ANC, fons Generalitat Republicana. Preventori Judicial de la Seu d'Urgell. Lligall 61/3, doc. 118.

31. ANC, fons Generalitat Republicana. Jutjat d'Instrucció d'Igualada. Diligències prèvies 118/1938. Lligall 155/2, doc. 96 al 108 (2).

«POSICIÓN LISBOA»: L'ENCLAVAMENT ESTRATÈGIC DE L'EXÈRCIT REPUBLICÀ

Desconeixem per què el nom de la capital portuguesa va servir com a paraula clau per als comunicats i transmissions de l'exèrcit republicà, però sabem que va ser per identificar el Quarter General del Grupo de Ejércitos de la Región Oriental (GERO), el centre neuràlgic de les operacions militars a Catalunya.³² D'aquesta manera, el quarter general podia ser itinerant i encobrir el nom del lloc on es trobava. Inesperadament, des del juny de 1938 fins al 15 de gener de 1939, l'edifici de l'Hotel Robert de la Pobla de Claramunt es va convertir en la seu del GERO.

L'explicació que podem atribuir a l'elecció de la localitat anoiencina hem de seguir-la a partir del 15 d'abril de 1938, quan les tropes franquistes van arribar a les platges de Vinaròs, i Catalunya va quedar separada de l'altra zona republicana. L'Estat Major Central es va veure obligat a reorganitzar els exèrcits amb la creació de dues agrupacions: el Grupo de Ejércitos de la Región Central (GERC) i, a Catalunya, el Grupo de Ejércitos de la Región Oriental (GERO), amb la concentració de l'Exèrcit de l'Ebre i l'Exèrcit de l'Est.

A finals del mes de maig de 1938, a l'edifici de l'Hotel Robert, s'inaugurava l'Escola de Guerra de la 44ª Divisió; un curs que anava dirigit als soldats de tropa que havien ascendit per mèrits de guerra, amb l'oportunitat llavors d'accedir a l'oficialitat. El dia de la cerimònia inaugural, el comandant militar d'Igualada va visitar el recinte, les àmplies aules de l'edifici, i en el seu discurs d'obertura va manifestar la seva admiració per les instal·lacions.³³

32. Manuela Aroca Mohedano, *General Juan Hernández Saravia, el ayudante militar de Azaña*, Madrid: Oberón, 2006, p. 269, 278 i 284.

33. *La Vanguardia*, 27-5-1938, «Inauguración de la Escuela Militar de una División», p. 2. L'Hotel Robert disposava d'unes àmplies sales perquè a la part del darrere encara no s'hi havien construït les habitacions.

Edifici de la «posición 114», de la Comandància General d'Artilleria de l'exèrcit republicà (Casino de la Pobla de Claramunt)
(Pere Bosch Ferran. Arxiu Fotogràfic Municipal de la Pobla)

Probablement, part del discurs es va convertir en un informe dirigit a l'Estat Major Central que s'estava a Barcelona, i aquest ho va considerar un lloc apropiat per dirigir i dissenyar operacions militars.

Sigui com sigui, el 22 de juny, l'abans esmentat general Juan Hernández Saravia, destinat al capdavant del GERO, arribava a Igualada amb la seva família per instal·lar-se en un nou allotjament i trobar-se amb el comandant militar de la plaça, el coronel Primitivo Peire Cabaleiro, amb qui hi havia una bona amistat.³⁴

El desplaçament militar a la Pobla de Claramunt es completava unes setmanes més tard amb l'arribada del tinent coronel Carles Botet, al

capdavant de la Comandància General d'Artilleria (CGA), que ocupava l'edifici del Casino. Als darrers oficials que van arribar al poble, només baixar del vehicle, se'ls comunicava que no es trobaven a la Pobla, sinó a la «posición 114».³⁵

Amb l'estada dels soldats entre la població, la vida quotidiana va canviar substancialment perquè s'allotjaven en cases del poble, i alguns oficials fins i tot escollien els domicilis on hi havia telèfon, per poder contactar més ràpidament entre ells, com a Cal Vich, Cal Font o Cal Pere Valls, etc. Un cas

34. M. Aroca, *General Juan Hernández Saravia...*, cit., p. 119 i 270. Juan Hernández Saravia (Ledesma, Salamanca, 1880 – Mèxic, 1962) era amic personal de Manuel Azaña, qui el 1931 el va nomenar cap del seu gabinet militar i ministre de la Guerra. L'any 1932, el comandant Tomás Peire Cabaleiro, germà del comandant militar d'Igualada, va ser assessor i home de confiança de Saravia. Sobre Primitivo Peire Cabaleiro, vegeu Antoni Jorba, *Agonia d'una ciutat*, cit., p. 162.

35. R. Galí, *L'Ebre i la caiguda de Catalunya*, cit., p. 86 i 120. El Casino va ser inaugurat el 28-5-1928. Acabada la guerra, va continuar amb el mateix nom fins que va ser clausurat pel governador civil el 17-5-1940, a causa de les denúncies entre el nou Ajuntament i la junta del Casino. El 24-2-1941, el governador autoritzava l'obertura del local amb el nom de Centro Nacional. Durant aquest període de clausura, Carles Vallès, primer president i promotor de la construcció del Casino, va reclamar judicialment tota la propietat de l'edifici. El conflicte contra els petits accionistes va durar fins al 13-1-1944, amb la sentència favorable a Vallès.

significatiu va ser la presència d'un oficial soviètic que, durant una setmana d'aquell calorós estiu, va fer estada a la casa de cal Xic Tauler. Cada dia anava al quarter general, un fet que demostrava la influència que hi havia dins de l'exèrcit dels dirigents comunistes, avalats per la URSS.³⁶

Davant el perill que suposava que fossin descoberts els centres d'operacions militars, i en previsió de bombardejos, de seguida es van construir a prop de cada edifici refugis antiaeris que també van servir per acollir-hi la població.³⁷ L'església, amb el campanar escapçat, es va convertir en magatzem de l'exèrcit.

Des de l'arribada de Saravia al Quarter General, al marge del seguiment que es feia sobre les operacions al front del Segre, establert entre Mequinensa i Camarasa, la principal preocupació era la preparació de la batalla de l'Ebre. Els comunicats amb l'Estat Major Central, anomenat «posición Piramides», amb seu a Barcelona, sovintejaven perquè consideraven que la batalla seria determinant per al desenllaç final de la guerra. Des del 25 de juliol fins al 16 de novembre, al voltant de 100.000 soldats de l'exèrcit republicà van entrar en combat a la batalla més sagnant de tota la guerra, amb milers de baixes, entre les quals hi havia nombrosos anoiencs. Els centenars de transmissions i comunicats entre la «posición Lisboa» i la «posición Piràmides», així com les directrius dirigides a Juan Modesto i Juan Perea, caps de l'Exèrcit de l'Ebre i l'Exèrcit de l'Est, no van servir de res per evitar la derrota. Aquelles setmanes, de bon matí, el general Saravia i altres oficials sortien de la Pobla amb cotxe cap al front a

donar instruccions, i no retornaven fins al capvespre. Tant oficials com soldats freqüentaven havent sopat el cafè del Centre Republicà i mantenien alguna conversa amb la gent del poble, però el més sorprenent era que els dissabtes s'organitzava un ball, per al qual, alguna vegada, fins i tot es va disposar del mateix Quarter General.³⁸

Des del quarter del GERO, el general Saravia va haver d'afrontar diversos entrebancs amb l'Estat Major Central, amb el president Azaña i amb el president del govern, Negrín. El dia 7 d'agost visitaven Igualada el ministre de Treball del govern de la República, el doctor Jaume Aiguadé, i el conseller de Governació de la Generalitat, Josep M. Sbert. Van ser rebuts a l'Ajuntament per les autoritats locals i militars, amb l'alcalde Pere Bertran i el coronel Primitivo Peire al capdavant. El general Saravia només va assistir al sopar amb què es va obsequiar el ministre i el conseller al restaurant Canaletas,³⁹ perquè abans va tenir una reunió d'urgència amb la seva plana major a la Pobla. Havia ordenat retirar les tropes que des del dia 25 de juliol havien recuperat el marge dret de l'Ebre, per evitar que quedessin acorralades, i fins i tot ho va comunicar per telèfon al president Azaña. Una ordre, per cert, que va ser anul·lada pel mateix general Vicente Rojo, cap de l'Estat Major Central, i pel president Negrín. Probablement, durant el sopar, entre Saravia, Peire i Aiguadé es va parlar de les intransigències de Rojo i Negrín,⁴⁰ perquè a la setmana següent, Aiguadé presentava la seva dimissió per altres qüestions i provocava una greu crisi en el govern de la República.

38. R. Galí, *L'Ebre i la caiguda de Catalunya*, cit., p. 113, 129, 155, 181 i altres.

39. *Full Oficial del Consell Municipal d'Igualada*, 220, 10-8-1938.

40. R. Galí, *L'Ebre i la caiguda de Catalunya*, cit., p. 119. Dos dies més tard, s'iniciava la primera ofensiva franquista a la serra de Pàndols i milers de soldats republicans quedaven acorralats d'esquena al riu Ebre, on van haver de lluitar cos a cos fins al dia 15 d'agost, amb el fatídic desenllaç d'uns 2.500 soldats republicans morts. Si s'haguessin seguit les ordres de Saravia, s'hauria evitat aquell desastre.

36. Un dia que el militar va sortir una estona al carrer, la filla de Demetri Casanovas, propietari de cal Xic Tauler, va entrar a l'habitació de l'oficial soviètic i li va regirar la maleta: hi va trobar una pistola i diversos plànols militars. Informació facilitada per Ramona Casanovas Borrull.

37. Al costat de l'Hotel Robert, on actualment hi ha un garatge, s'hi va construir un refugi per encabir-hi 500 persones. Davant l'antic Casino, i al costat de l'aparcament municipal, a la penya s'hi troba encara avui el refugi.

Avions italians de Mussolini bombardejant les muntanyes de la Pobla de Claramunt, Capellades i la Torre de Claramunt (21-1-1939)

El dia 9 de novembre, el coronel Primitivo Peire va ser cessat de la comandància militar d'Igualada, i substituït pel coronel José Guivelondo.⁴¹ Es desconeix el motiu del cessament, però el fet que marxés d'Igualada amb la seva família devia ser la causa que la família de Saravia es traslladés a viure a la Torre del Banc Esplugues del carrer Garbí de Capellades.⁴²

El 16 de novembre es donava per acabada la batalla de l'Ebre, amb un balanç de víctimes catastròfic. Malgrat la derrota i les discrepàncies amb el general Rojo, Saravia es va sobreposar als entrebancs que havia tingut amb altres comandaments, i va mostrar-se ferm des de la «posición Lisboa» per continuar resistint i transmetent les ordres als caps de l'Exèrcit de l'Ebre i de l'Exèrcit de l'Est. L'objectiu era resistir i alentir com fos l'ofensiva

sobre Catalunya que Franco havia començat dos dies abans de Nadal amb el trencament dels fronts de la Granadella i Artesa de Segre. Els batallons d'Obra i Fortificació i els presoners dels camps de concentració eren obligats a construir trinxeres per aturar l'avanç franquista i així guanyar temps per destruir ponts i facilitar vies de comunicació per a la retirada cap a Barcelona i la frontera francesa.

El dia 15 de gener de 1939 els poblatans s'acomiadaven dels soldats republicans que els darrers mesos havien conviscut amb ells,⁴³ i el dia 21, mentre l'aviació italiana bombardejava les muntanyes dels Mollons, Llobreia i el Pla de la Torre, els soldats republicans dinamitaven el pont del Xaró, que va quedar totalment destruït. Dins del nucli urbà de les Figueres, una bomba va caure a la casa de cal Cotilló, que va restar totalment arrasada: hores més tard, des de la carretera de Carme, l'Ejército de Ocupación entrava a la Pobla de Claramunt.

41. *La Vanguardia*, 10-11-1938, «El Gobierno de la República», p. 2.

42. Informació facilitada per Ramón Illa Muset i Feliu Miquel Vagué.

43. R. Galí, *L'Ebre i la caiguda de Catalunya*, cit., p. 330.

Edifici de la «posición Lisboa», quarter general del Grupo de Ejercitos de la Región Oriental (Hotel Robert, 22-1-1939, l'endemà de l'entrada de les tropes franquistes quan passaven amb cavalls pel pont de l'estació (Martí Martí Merlés. AFMP)

LA REPRESSIÓ SOBRE ELS SOLDATS VENÇUTS

Els camps de concentració van ser el primer pas de la condemna i la repressió sobre els soldats republicans. La dispersió dels soldats atrapats en camps de concentració va significar haver de passar per un procés de depuració per poder obtenir la plena llibertat. Els procediments van ser diversos i dels antecedents polítics de cada soldat i dels seus familiars depenia el seu alliberament.

Els poblatans que havien caigut presoners del bàndol franquista en plena guerra gairebé no tenien cap possibilitat de ser alliberats, encara que diguessin que eren persones de dretes i al·leguessin que van ser obligats a allistar-se; la Poble de Claramunt encara estava a la zona republicana i cap autoritat local no podia avalar aquella ver-

sió. Així, doncs, només si es donava el cas que hom podia enginyar-se-les per demostrar que era «adicto al Movimiento», aleshores quedava allistat al bàndol rebel i tornava al front, aquesta vegada a combatre contra l'exèrcit republicà. En aquesta situació, inesperada perquè es pensaven que quedarien alliberats, s'hi van trobar Rossend Alió Sabaté, allistat a la 27 Bandera de Navarra, 61 División, 4ª Centuria, i Amadeu Ferrer Marimon, allistat al Tercio de Nuestra Señora del Pilar. D'altra banda, els presoners que desitjaven comunicar a la seva família que no havien mort tenien com a únic mitjà per fer-ho unes targetes postals tramitades per la Creu Roja de Suïssa.

Ja al 1939, quan entraven les tropes de l'«Ejército de Ocupación» en una població, el comandament militar nomenava entre la gent

de dretes una Comisión Gestora Municipal, i l'aval favorable de l'alcalde o el cap de la Falange eren suficients per sortir en llibertat d'un camp de concentració i tornar a casa. D'altres soldats que havien tingut antecedents revolucionaris, i malgrat això havien obtingut un aval favorable, continuaven en llibertat, mentre no hi hagués algú que presentés alguna denúncia contra ells. Malauradament, la situació era ben diferent per als inculpats, perquè aleshores eren requerits per les autoritats militars i acusats de rebel·lió militar, auxili a la rebel·lió militar o bé assassinat. Sobre aquest darrer supòsit, a la Pobla no es va acusar ningú; en part perquè, durant la guerra, les autoritats locals van intentar evitar que hi hagués cap mort violenta entre la població.

Sempre durant la postguerra, els que van quedar-se en els camps de concentració de l'estranger també necessitaven l'aval per retornar a casa seva, document que era indispensable per passar la frontera; si no, quedaven detinguts i es demanava la informació a l'ajuntament: segons quina mena d'acusació hi havia a l'informe, podien quedar en llibertat, ser traslladats a un camp de concentració o ser objecte de l'obertura d'un procés sumaríssim i continuar empresonats.

Una de les darreres disposicions de depuració que van haver d'afrontar els soldats republicans anava dirigida a tots aquells joves que abans de la guerra no havien fet el servei militar, i estaven obligats a complir amb aquest requeriment, però abans s'havien de sotmetre al procés de la «Clasificación de Quintas de 1936-1941». El nou consistori de la Pobla de Claramunt, constituït el 4 de març de 1940,⁴⁴ i la FET local van nomenar

aquell mateix mes una comissió que va tramitar els expedients amb la classificació següent: 6 *indiferentes*, 3 *desafectos* i els altres *adictos*.⁴⁵ Tots van fer el servei militar com qualsevol altre *quinto*, excepte els classificats *desafectos*, els quals, pel sol fet d'haver estat milicians, encara que no hi hagués cap mena de denúncia ni acusació contra ells, van ser destinats al captiveri dels Batallones Disciplinarios de Soldados Trabajadores fins al desembre de 1942, quan un decret els va considerar soldats de l'exèrcit espanyol i els va retornar llicenciats a casa seva el mes de juny de 1943. >

44. J. Riba, «Guerra i postguerra a la Pobla de Claramunt...», *cit.*, p. 383 i 385. S'hi diu erròniament que el consistori es va constituir el 4-4-1940 i que va ser canviat al cap d'onze mesos, quan en realitat el consistori es va constituir el 4-3-1940 i va ser destituït per ordre governativa al cap de disset mesos, el 30-7-1941 (Arxiu Municipal de la Pobla de Claramunt, AMP, sgt. 1024, llibre d'Actes, p. 37, 83 i 84).

45. AMP. Quintes, plec documents, sgt. 1298.

ISIDRE SURROCA I LLUCIÀ (la Pobla de Claramunt, 1952) és coautor, amb Marta Bartolí i Romeu, de *Pere Bosch, un temps, un poble, un home* (1996) i de *Cartografia històrica de l'Anoia* (2007). Ha publicat la biografia de Natividad Yarza. Una troballa seva a l'Arxiu de l'antic Gobierno Civil de Barcelona va permetre que, el 2010, els ajuntaments de Capellades, Vallbona i uns altres vuit municipis catalans poguessin recuperar important documentació municipal que havia estat confiscada i que es donava per perduda.

ANNEX**ELS SOLDATS MORTS I DESAPAREGUTS⁴⁶**

Es diu molt sovint que qui no coneix la seva història està condemnat a repetir-la. Fa uns vuitanta anys que els nostres pares i avis van viure un temps de canvis substancials en la societat, que finalment van desembocar en una guerra civil i una postguerra que van convertir aquest període en el més convuls de la nostra història més recent. Centenars de milers de persones van patir els estralls d'aquell conflicte que encara avui genera tota mena de controvèrsia i diversitat d'interpretacions, atesa la magnitud de la tragèdia. Cada poble té la seva història i, malgrat el pas del anys, ens ha quedat un buit historiogràfic sobre aquells soldats republicans que van perdre la vida en aquell període. Com que aquest buit historiogràfic també existeix en l'àmbit comarcal, hem considerat adient afegir a la relació dels dinou soldats, veïns de la Poble de Claramunt, uns altres tres poblats de naixement i adopció, a causa dels seus lligams familiars amb el poble. Serveixin aquestes ratlles per dignificar la memòria d'aquests soldats republicans que durant dècades han restat en l'oblit.

46. Les dades personals de cada soldat provenen de les fonts següents: AMP, CDMH, Centre d'Història Contemporània, Archivo General Militar de Guadalajara, Archivo Histórico Nacional, Associació Memòria i Història de Manresa, ACAN, Biblioteca Central d'Igualada, ANC i registres civils de Manresa, València, Saragossa, Argençola, Valls i la Poble de Claramunt. També del llibre de Queralt Solé i Barjau, *Els morts clandestins. Les fosses comunes de la guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, Ed. Afers, 2008. El més sincer agraïment a totes les persones i familiars de les víctimes, que m'han ajudat a recopilar dades dels soldats caiguts.

AGUILERA SABATÉ, Antoni

Data mobilització i lleva: 30-04-1938 (27)

Data i lloc on va morir o desaparèixer: ?-12-1938, Front del Segre - Camarasa.

La Poble de Claramunt, 16-3-1906. Fill de Josep i Pepeta de Cal Boira. Electricista. Casat amb Mercè Rubió Martínez (Rodez, França, 1914), va deixar dues filles: Antònia (1934) i Elena (1935). Domicili a les Figueres.

ALOY LLUCIÀ, Josep

Data mobilització i lleva: maig de 1938 (25)

Data i lloc on va morir o desaparèixer: ?-2-1939, a prop de Martinet de la Cerdanya i Puigcerdà.

La Poble de Claramunt, 22-12-1904. Fill de Joan i Rosa. Cafeter. L'any 1922 regentava amb el seu pare el Cafè Jardí, amb servei de restaurant del Casal Nacionalista de la Poble (avui, edifici de l'Ajuntament). Aficionat al teatre, va formar part del Quadre Escènic des de 1923, quan es va inaugurar el local del teatre Jardí, fins al 1926. Casat amb Cinta Ferrer Llucià (Poble 1905). Va deixar un fill, Joan (la Poble, 1929). Domicili: carrer Major, de Capellades.

ALTARRIBA TUBERT, Andreu

Data mobilització i lleva: abril de 1938 (41)

Data i lloc on va morir o desaparèixer: Va morir el 3-3-1939, a l'Hospital Militar de Barcelona habilitat en el pavelló núm. 3 del carrer Lleida – Plaça d'Espanya. Va ser enterrat al cementiri del Sud-oest de Barcelona. Havia estat ferit greument per una bomba d'artilleria en el sector de Vic-Manlleu el 3-2-1939, quan anava en un grup de soldats junt amb el poblata Alfons Marcual Bisbal.

La Poble de Claramunt, 9-1-1920. Fill d'Andreu i Pepeta. Estudiant. Solter. Jugava a futbol amb el CE. Poblenc. El seu avi, Josep Tubert, va exercir de mestre a l'escola de la Poble de 1892 a 1928. Domicili: carrer del Sol, les Figueres.

ARMENTERAS ALMIRALL, Jaume

Data mobilització i lleva: maig de 1937 (31)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 25-1-1938, en combat a la batalla d'Alfambra, sector de Singra (Terol). Anava amb el promès de la seva germana, Millan Escudé Mabras. La Pobla de Claramunt, 29-8-1910. Fill d'Antoni i Magdalena de Ca l'Umarió. Pagès. Casat amb Hortènsia Enrich Mata (Pobla 1914), va deixar un fill, Antoni (1934). Domicili a les Figueres.

BARTROLÍ FONT, Hermenegildo

Data mobilització i lleva: 25-9-1937 es va presentar a Igualada (30).
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 26-5-1938, en combat al sector de Serós. Era Caporal del 1er. Batalló, 4ª Cia. de la 44 Divisió, 145 Brigada Mixta. Exèrcit de l'Est. La Pobla de Claramunt, 4-03-1909. Fill d'Hermenegildo i Concepció. Blanquer. Casat amb Francesca Jerez Flórez (Vera, Almeria, 1916). Va deixar una filla de tres mesos, Núria (1938). Afiliat a l'UGT. Domicili: Lluís Bello (Sant Francesc), 79, Igualada.

BARTROLÍ VENTURA, Martí

Data mobilització i lleva: desembre de 1938 - gener de 1939 (21)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: ?-1-1939, Horta (Barcelona).
 Fiol (Sant Martí de Tous), 7-2-1900. Fill de Pau i Antònia. Pagès. Solter. Afiliat al Sindicat de Pagesos. Domicili a les Figueres.

BECERRIL SALANOVAS, Lluís

Data mobilització i lleva: octubre de 1937 (39)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: març/abril de 1938. Anava amb Josep Martorell Sagristà. Va morir a la zona de Montalbán. Saragossa, 19-10-1918. Fill d'Antoni i Maria. Vaquer. Solter. Domicili a les Figueres, Cal Geroni.

CASANOVAS BURRULL, Eugeni

Data mobilització i lleva: ?. Va marxar voluntari l'agost o setembre de 1936 (33)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 30 o 31-12-1938 a Cubells (Lleida). Anava amb el poblatà Eudard Lloret Marimon. Va ser ascendit a sergent per mèrits de guerra.
 La Pobla de Claramunt, 6-5-1912. Fill de Joan i Maria. Pagès. Solter. Domicili: c/. Sant Procopi (Francesc Ascaso), Cal Recuit.

CÒDOL ARTIGAS, Anicet

Data mobilització i lleva: maig de 1937 (31)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: entre desembre de 1938 i febrer de 1939. Integrat a la 35a. Divisió, 13a. Brigada, 51^è. Batalló. En una nota emesa pel Comissariat de Guerra el 9-11-1938, es fa referència a la dissertació que Còdol va dirigir als soldats de la 2ª Cia., sobre reculls històrics de la Revolució Russa. La Pobla de Claramunt, 18-11-1910. Fill de Marià i Narcisa. Ferroviari i comerciant. Solter. Domicili: Av. Francesc Macià (Carretera).

ESCALA LLUCIÀ, Joan

Data mobilització i lleva: maig de 1938 (25)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: Enterrat a Tremp. El 19-4-1963, les seves despulles foren traslladades a la cripta del Valle de los Caídos. La Pobla de Claramunt, 10-9-1904. Fill de Joan i Pepeta. Mecànic. Solter. Afiliat a l'UGT. Domicili: Pl. de la Carretera, cal Xaró.

GOMICIA RUANO, Francesc

Data mobilització i lleva: febrer de 1938 (40)?
Data i lloc on va morir o desaparèixer: ?-2-1939. Quan la seva unitat es retirava cap a la frontera francesa, es va quedar endarrerit per desertar i va amagar-se en una masia entre Avià i Berga; va ser descobert pel cap de la seva unitat i executat davant els seus companys. Anava junt amb l'igualadí Paco Bou Bou. ?, 1919. Fill de Francesc i Petra. Solter.

GRIMAU MIROL, Isidre

Data mobilització i lleva: agost de 1937 (37)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 17-1-1939 a l'Hospital Militar de Manresa núm. 3, Institut de 2ª Ensenyança. Ferit greument en combat per una bala a l'abdomen. Destinat a la 151 Brigada, 4ª Companyia. Enterrat a la fossa de soldats republicans de Manresa. L'agost de 1936 havia marxat voluntari al front d'Aragó a prop d'Osca. Després va tornar a la Pobla fins que van mobilitzar la seva lleva. Albarells (Argençola), 11-12-1916. Fill de Vicenç i Joaquina. Rajoler. Solter. Jugador del CE. Poblenc, l'anomenaven el Casiller, perquè la família habitava la casa del guardabarres del tren, al costat de la masia de Cal Jan Ramonet. Domicili: la Boixera.

LLUCIÀ ALEGRE, Josep

Data mobilització i lleva: gener - febrer de 1937 (33)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 25-10-1938, a l'Hospital Militar de Campanya de Valls, a causa d'una malaltia contreta al front. S'havia emboscat i per això el seu pare va ser empresonat a Manresa, Cardona i la Seu d'Urgell. El setembre de 1938 es va presentar a files, i el seu pare va ser alliberat. La Pobla de Claramunt, 20-4-1912. Fill d'Antoni i Dionísia. Pagès. Casat amb Josefa Romaní Esteve, va deixar una filla, Pepita (1937). Secretari de la junta del Casino. Cronista local de premsa comarcal i del diari *La Vanguardia*. Soci fundador de la Biblioteca Popular Balbina Mas. Domicili: Cal Pujol, al costat del camí del castell de Claramunt.

MARTORELL SAGRISTÀ, Josep

Data mobilització i lleva: octubre de 1937 (39)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: 1938, al front de l'Ebre.
 La Pobla de Claramunt, 3-10-1918. Fill de Domènec i Primitiva. Pagès. Solter. Domicili:

cal Martorell, masia del camí dels Vivencs als Masets.

MERCADER GUASCH, Joaquim

Data mobilització i lleva: abril de 1938 (28)
Data i lloc on va morir o desaparèixer: ?-1938, a la batalla de l'Ebre. Destinat a Jefatura de Servicios de Retaguardia y Transportes, base 3^a, Almadén (Ciudad Real). Igualada, 3-7-1907. Fill de Jaume i Maria. Paleta. Casat amb Rosa Mercader, de la Pobla. Va deixar una filla, Montserrat (Barcelona, 1934). Havia format part del grup de teatre Quadre Escènic durant la primera època 1922-1926. Domicili: Sants, Barcelona.

POCH MASSAGUÉ, Ricard

Data mobilització i lleva: 2-3-1938 (29)
Data i lloc on va morir a desaparèixer: 14-5-1938, en combat a Monteagudo (Terol). Estava incorporat al Batalló 255 de la 55ª Brigada Mixta. Martorell, 2-1-1908. Fill d'Antoni i Anna. Pagès. Solter. Afiliat a la CNT. Domicili: la Rata, 9.

SABATÉ VALLS, Antoni

Data mobilització i lleva: febrer - març de 1938 (29)
Data i lloc on va morir a desaparèixer: ? Es va emboscar i la seva mare va ser empresonada a Manresa. El maig de 1938 es va presentar a files perquè hi va haver un indult per als emboscats. La Pobla de Claramunt, 18-1-1908. Fill d'Antoni i Rosa. Pagès. Solter. Domicili: carrer de la Carretera (Francesc Macià).

SABATÉ VALLS, Joan

Data mobilització i lleva: maig de 1937 (31)
Data i lloc on va morir a desaparèixer: 28-12-1938, al sector del front de Balaguer. S'havia emboscat i la seva esposa va ser empresonada a Manresa. El maig de 1938 es va presentar

a files perquè hi va haver un indult per als emboscats.

La Pobla de Claramunt, 16-4-1910. Fill d'Antoni i Rosa. Rajoler i pagès. Casat amb Flora Gelabert Soterias (1914), va deixar un fill, Joan (1935). Va ser membre de la junta del Casino. Domicili: Josep Anselm Clavé, a les Figueres.

SOTERAS SOTERAS, Procopi

Data mobilització i lleva: maig de 1937 (31)

Data i lloc on va morir a desaparèixer: 21-7-1938, a l'Hospital Militar de València. Al front va veure aigua contaminada i va morir del tifus. Enterrat al cementiri de València.

La Pobla de Claramunt, 16-10-1910. Fill de Maties i Antònia. Ferroviari. Domicili: c/. de la Font (Cal Botella).

TOMÀS CENDRÓS, Joan

Data mobilització i lleva: febrer - març de 1938 (29)

Data i lloc on va morir a desaparèixer: ?

Sants, Barcelona, 31-10-1908. Fill de Tomàs i Matilde. Comercial i administratiu. Casat amb Josefa Martí Renau (la Pobla, 1908). Regidor d'Hisenda de l'ajuntament de la Pobla, del 10-4-1937 al 26-3-1938. Membre del PSUC. Durant la seva etapa en el consistori es va emetre paper moneda municipal, i la seva signatura i la de l'alcalde figuraven en els bitllets de 25 cèntims, 50 cèntims i 1 pesseta. Va ser membre del sindicat local de l'UGT. Domicili: carrer Major (Lluís Companys).

TORRAS VALLÈS, Antoni

Data mobilització i lleva: març de 1937 (36)

Data i lloc on va morir a desaparèixer: Va anar voluntari al front de Osca el 9-9-1936. L'1-5-1937 va ingressar com a comissari de companyia en el Cos d'Exèrcit XXII, Divisió 70, Brigada 132, Batalló 525, Cia. 3ª. El 19-12-1937 va ser nomenat comissari del Departamento de Guerra. També va prestar serveis al bata-

lló Stalin. Va entrar en combat als fronts de l'Est i de Llevant (Osca, Alcubierre, Martín del Río, sector de Villafranca del Cid, Molinos i Area del Maestre). Ferit a Alcubirre (Osca), el 16-10-1936 i a Martín del Río (Terol), el 10-03-1938.

La Pobla de Claramunt, 16-12-1915. Fill de Macià, *Baldiri*, i Josefa. Paperer a l'empresa Miquel i Costas, Cal Tort. Solter. Secretari general del sindicat local de l'UGT. Secretari local del PSUC. Jugador del CE. Poblenc. El seu pare era l'agutzil del poble. Domicili: Carrer Major (Lluís Companys), 20.

VIDAL SABATÉ, Joan

Data mobilització i lleva: febrer de 1938 (40)

Data i lloc on va morir a desaparèixer: Es va emboscar i el seu pare va ser empresonat a Manresa, Cardona i la Seu d'Urgell. El setembre de 1938 es va presentar a files, i el seu pare va ser alliberat.

La Pobla de Claramunt, 28-1-1919. Fill de Tomàs i Dorotea. Ferroviari. Solter. Jugador del CE. Poblenc. Domicili: carrer Subirats.